

Makk Ferenc

A SZEGEDI KÖZÉPKORÁSZ MŰHELY 15 ÉVE (1992–2007)

The 15 Years of Szegedi Középkorász Műhely (Workshop of Szeged Medievalists)

The Szegedi Középkorász Műhely (henceforth: Workshop of Szeged Medievalists) as a civilian professional organisation came into being in the spring of 1992 with the leadership of Gyula Kristó, the most outstanding Hungarian medievalist. Professor Kristó coordinated the activities of the workshop until his untimely death at the beginning of 2004. In the first period the main task of the organisation was to provide opportunity for the members of the workshop to publish their books, because at the beginning of the 1990's Hungarian book publication as a whole collapsed. The series of books published by the workshop make up for the 'Szegedi Középkortörténeti Könyvtár' [The Szeged Library of Medieval History], in which members of the workshop have published 23 volumes (monographs and source publications) up to now. Later the workshop widened its activity to coordinate professional cooperation of its members for larger-scale undertakings (e.g. *Korai Magyar Történeti Lexikon* [Lexicon of Early Hungarian History]). Members of the workshop predominantly specialise in Hungarian prehistory and medieval history at the university (at several departments and research teams) as well as at the Teachers' Training School, Archive and Museum of Szeged. Apart from the Szeged members, several colleagues from Pécs and Budapest are affiliated to the Workshop. The most significant professional undertaking of the professional community of the Workshop is without doubt the project entitled 'Anjou-kori oklevéltár' [Codex Diplomaticus Andegavensium]. In the framework of this project all the surviving documents (50–60 thousand charters) of the period of the Hungarian Anjou kings (1301–1387) will be published in the form of excerpts. This involves research and publication of relevant 14th century sources of Hungarian and European history. This project, in which so far 22 volumes have been published, has already aroused a wide range of international interest. With this series medieval research in Szeged has come into the international forefront of source publication. The 'Codex Diplomaticus Andegavensium' will require many years of hard work from the scholars. That is why there is a tremendous need to train young scholar to ensure the future of this undertaking. Members of the Workshop take an active part in teaching students who specialise in Medieval Studies as well as in the Medieval PhD course, which started in 1994. Up to now, 26 students have defended their PhD theses, so taking this into consideration one can conclude that the Workshop is an acknowledged school of medieval scholars in Hungary. The professional output of the Workshop can be characterised by the fact that the members, whose volumes are published by other publishers as well, have written approximately 60 books as a result of their activity in the framework of the Workshop.

A Szegedi Középkorász Műhely – mint civil szakmai szervezetet – Kristó Gyula professzor hozta létre, alapította meg 1992 áprilisában, a Műhely tehát éppen most 15 éves. Az alapítóról és a 15 éves munkáról kívánok most néhány gondolatot elmondani.

Kristó Gyula 1962-ben történelem–magyar szakon fejezte be egyetemi tanulmányait a szegedi JATE-n. 1969-ben kandidátusi, 1977-ben a történettudomány doktora fokozatot szerezte meg, s 1998-ban lett az Akadémia levelező tagja. 1962-től 2004 elején bekövetkezett haláláig folyamatosan ezen a Bölcsészkaron dolgozott.

Kristó Gyula professzor hatalmas szakmai–szellemi örökségének két nagy fontosságú alkotóeleme van: *az egyik a páratlanul gazdag szakirodalmi tevékenysége, a másik pedig kivételes tudományos szervező munkássága.* Kristó professzor, mint a magyar középkor-kutatás legnagyobb alakja 103 könyvet írt, 25 kötetet szerkesztett, és több mint 600 tanulmányt, cikket publikált 12 nyelven. Sokoldalú tudományos szervező tevékenységének pedig legfontosabb eredménye a Szegedi Középkorász Műhely, amelyet egészen haláláig vezetett.

A Műhely 1992-ben azért alakult meg, hogy a szegedi medieviszták publikációs lehetőségeit, főleg könyveik kiadását biztosítsa. Idővel azonban a Műhely a szegedi középkorkutatók (elsősorban a magyar középkorral foglalkozó szakemberek) *szakmai munkálkodásának sokoldalú összefogását* is magára vállalta, miután a nagy történelmi évfordulók (honfoglalás, államalapítás) a legkülönbözőbb formában – konferenciák, gyűjteményes kötetek, előadásorozatok révén – *kollektív-, csapatmunkák sorozatát* igényelték.

Magának a Műhelynek, mint a magyar medievisztika fellegrájának a megteremtése igen *komoly szakmai eredménynek* minősült. Hiszen önmagában jelezte: az 1990-es évek elején az 1945-öt követő *negyedszázados apály* után (mialatt *egyetlen* minősített középkorász sem dolgozott állandó jelleggel Szegeden) az *1960-as évek végén* beindult kutatások során a *városban* – az egyetemen, a főiskolán, a levéltárban és a múzeumban – magas tudományos *minősítéssel* rendelkező szakemberek vezetésével már számos középkorkutató dolgozott, akik a *magyar középkor* (és az előidők) kutatását tekintették élethivatásuknak. Kristó professzor halála után 2004 tavaszán megtörtént a Műhely vezetőségének újráválasztása: az új elnökséget mellettem Blazovich László levéltárigazgató, Szegfű László főiskolai tanár, Szarka József, illetve Sebők Ferenc titkár alkotja. A Műhely változatlanul nagy szakmai tekintélynek örvend, amit az is mutat, hogy ma már több új tagja van a középkorász görög-latin filológusok, az egyetemes történészek és a szlavisták (H. Tóth Imre professzor és kolégái) köréből.

A korábbiakhoz hasonlóan ma is a Műhelyhez tartozóknak tekintjük nemcsak a hivatalos tagsággal rendelkező szakembereket, hanem azokat a kutatókat is, akik *érzelmileg és szakmailag* erős szálakon (egyetemi diploma, PhD-képzés, közös munka révén) *tudatosan kötődnek* a Műhelyhez, és ezt a kötődést vállalják is. A többségben

levő szegedi kollégákon kívül számos pécsi és budapesti medievista – összesen mintegy 25–30 fő – munkájára van *hatással* a Műhely. A pécsiek egyébként 2006 tavaszán kiváltak, amikor középkorász és újkorász szakemberekből létrehozták saját, ún. Alkotó Műhelyüket. Velük az együttműködés új alapokra helyeződött.

A pontosság és a teljesség kedvéért hozzá kell tenni: a Középkorász Műhely a szegedi középkor-kutatásban ma már *nem igényel* és nem is igényelhet *kizárólagosságot* magának. Ugyanis a Móra Ferenc Múzeumban, illetve a kari Régészeti Tanszéken folyó középkori régészeti munkálatok zömükben nem kapcsolódnak a Műhely tevékenységéhez, és hasonlóképpen az orientalisztikai (főként turkológiai és arabisztikai) kutatások *külön műhelyben* önállóan folynak Karunkon Róna-Tas András professzor korábbi kezdeményezésére. Ezek a kutatási irányok számos ponton kapcsolódnak egymáshoz, olykor természetesen rivalizálnak egymással, a legtöbbször azonban szakmailag sokszínűen kiegészítik egymást (pl. PhD-képzés, közös kötetek és közös konferenciák nyomán) a szegedi és a magyar történettudomány javát szolgálva.

Kristó professzor 1992-ben *kiadási céllal* hozta létre (s egészen haláláig vezette) a *Szegedi Középkortörténeti Könyvtárat, a Műhely könyvsorozatát*, amely a maga nemében nemcsak hazánkban, hanem egész Kelet- és Közép-Európában ma is unikumnak számít. A sorozat új szerkesztőjeként elmondhatom: *a sorozat nem szakadt meg*, hanem továbbra is él a Műhely gondozásában. Az alapító professzor életében a sorozat keretén belül 19 könyv jelent meg, azóta újabb 4 kötetet adtunk ki. Így: 2004-ben megjelentettük Kristó Gyula Erdély- monográfiáját román nyelven [Ardealul timpuriu (895–1324)], ami előzőleg 2002-ben Szegeden magyarul, 2003-ban pedig Budapesten angolul és 2006-ban az NSZK-ban németül is napvilágot látott. A könyv bemutatja *Erdély történetét* a honfoglalástól 1324-ig, s eközben *bebizonyítja*, hogy a jelenleg is ott élő három náció (magyar, német, román) mindegyike bevándorló nép volt Erdélyországban, s közülük a legkésőbb – a XII–XIII. század fordulójától – *a románság* telepedett be Erdély földjére.

Nem kétséges, hogy a román történészekre, akik népük egész históriáját a *dáko-román kontinuitás* elvére építik, ez a tudományos eredmény-konceptió megrázó erővel hat, és remélhetőleg előbb-utóbb korrekt szakmai vitákat fog kiváltani, bár öt év alatt jelen napig – tudomásom szerint – *egyetlen román írás* sem látott napvilágot a könyvvel kapcsolatban.

2005-ben és 2006-ban 3 kötetet jelentettünk meg (Font Márta könyvét, Nótári Tamás művét és egy forrásgyűjteményt). Utóbbi kötet az 1050 és 1116 közötti magyar história hazai és külföldi forrásait adja magyar nyelven részletes jegyzet-apparátus (kb. 1900 db jegyzet) kíséretében. Ez utóbbi munka 18 – szegedi, bu-

dapesti, pécsi és újvidéki – szakember *kollektív* alkotásának számít; a szerkesztők: Thoroczkay Gábor és Makk Ferenc. Ez a kötet a Kristó Gyula irányításával készült azonos jellegű – A honfoglalás korának írott forrásai és Az államalapítás korának írott forrásai címet viselő – művek folytatásának tekinthető. Más munkákhoz hasonlóan ez a forráskötet is jól mutatja, hogy a Szegedi Középkorász Műhely *egyik fő erőssége a kollektív csapatmunka*. Jelenleg két új kézirat munkálatai folynak. Elmondható tehát, hogy a Középkortörténeti Könyvtár léte a jövőben is folyamatosan biztosított; a művek megjelentetéséhez azonban – az eddigiekhez hasonlóan – továbbra is szükség van szponzoraink (pl. a Bölcsészkar) anyagi támogatására.

A Műhelyhez tartozó szakemberek természetesen a könyvtársorozatnak kívül más kiadóknál ugyancsak publikálnak köteteket. Így 2005-ben Szegeden látott napvilágot Blazovich László népszerű Szeged-kismonográfiája Szeged rövid története címen és A szász tükör c. forráskiadvány (Schmidt Józseffel közösen készítve). Hasonlóan 2005-ben adták ki a lengyel-magyar medievista professzor, Boba Imre emlékének szentelt kötetet, amelyet Petrovics István szerkesztett. A Pannonica Kiadó 2005 karácsonyára bocsátotta piacra A magyar középkor története c. hatalmas és reprezentatív művet, amely a Magyar Századok sorozatában korábban kiadott első 6 kötet anyagát hozza felfrissített változatban. A híres Hóman-Szekfű-féle Magyar Történehez hasonló, *új magyar történeti szintézis* első részének tekinthető középkori opus tartalmazza Kristó Gyula, Makk Ferenc és Almási Tibor docens korábbi négy kötetét is. Annak idején Kristó professzor főszerkesztésében 70 szakember munkája révén készült el a Szeged-városmonográfia négy kötete, amely 1944-ig tárgyalta a város történiáját. A hiányzó 5. kötet pedig Blazovich László szerkesztésében hamarosan olvasható és elérhető lesz minden érdeklődő számára.

De a fiatalabb kutatói korosztály is egyre gyakrabban mutogatja oroszlánkörmeit a szakma arénájában. 2004-ben adták ki Piti Ferenc tudományos főmunkatárs kötetét (Szabolcs megye hatóságainak oklevelei I.), s 2005-ben tették közzé Nótári Tamás forrásfeldolgozó munkáját (Források Salzburg kora középkori történetéből). Ugyanebben az időszakban jelent meg a Műhely tagjának számító Szántó Richárd két könyve [Anglia társadalmi és politikai struktúrái (11–15. század); Európai dinasztiák], mindkét könyv a szegedi egyetemi oktatás céljaira készült.

Művelődéstörténeti jellegű Marton Szabolcs munkája, amely Az italo és az italozás címet viseli (2004). Szabados György főmunkatárs historiográfiai jellegű PhD-értekezését (A magyar történelem kezdeteiről) 2006 őszén a Balassi Kiadó tette közzé. Az utóbbi években Kőfalvi Tamásnak pedig három könyve jelent meg a Nemzeti Tankönyvkiadónál.

A Műhely munkatársainak írásait az országos *szaklapok* (pl. Századok, Történelmi Szemle, Hadtörténelmi Közlemények, Levéltári Közlemények) és emlékkötetek, valamint külföldi folyóiratok, intézeti kiadványok is bőségesen közlik. Utóbbiak közül elsősorban az egyetemi Acta Historica, az Aetas, a Chronica és a főiskolai Belvedere tematikus számaira gondolok, amelyeknek szerkesztése a jelzett időszakban Koszta László, Hunyadi Zsolt, Almási Tibor, Makk Ferenc és Szegfű László nevéhez fűződik.

A Műhely szakmai közösségének kétségtelenül *legnagyobb és legmaradandóbb szellemi vállalkozása az Anjou-kori oklevéltár*, ami *teljes egészében* szegedi középkorászok részvételével készül. A munkálatok az 1980-as években indultak el Kristó professzor irányításával, aki egészen haláláig a szerkesztőbizottság elnöke volt. Az első kötetet 1990-ben Kristó Gyula tette közzé, majd még hat és fél regesztakötetet készített. Eddig összesen 22 kötet jelent meg önálló könyv formájában; ezeket – különböző mértékben közreműködve – Almási Tibor, Blazovich László, Géczy Lajos, Kőfalvi Tamás, Makk Ferenc, Piti Ferenc, Sebők Ferenc és Tóth Ildikó készítette.

Időközben Piti Ferenc már *két újabb kötet* anyagát is összeállította. Megtörtént a szerkesztőbizottság újjáalakítása (elnök Almási Tibor, tagok: Blazovich László, Érszegi Géza főlevéltáros, Makk Ferenc és Piti Ferenc). Összességében az oklevéltár a magyar történettudomány egyik kiemelkedő forráskiadásának minősül. E vállalkozás révén Szeged a forráskiadás révén is *a nemzetközi élvonalba került*. A külföldi, főleg francia szakemberek részéről igen komoly az érdeklődés iránta, amit az is jól mutat, hogy részvételükkel a közeljövőben Szegeden nemzetközi Anjou-konferenciát fognak rendezni a Középkori Magyar Történelmi Tanszék szervezésében. Az Akadémia elismerésre méltóan segíti ezeket a kutatásokat nemcsak jelentős anyagi forrásokkal (2004-ben 55 millió Ft-tal), hanem azáltal is, hogy azt a háromfős medievisztikai kutatócsoportot, amit még 1999-ben Kristó Gyula szervezésével hozott létre a szegedi Történelmi Intézet keretén belül, 2005-ben egy tudományos segédmunkatársi állással bővítette, és 2006-ban újabb három évre meghosszabbította vezetésem alatt. Egyébként megjegyzem, hogy a Műhely gondozásában az elmúlt 15 évben *összesen 60 különböző kötet* jelent meg.

A kutatócsoport legfőbb feladata éppen az Anjou-kori oklevéltár munkálataiban való részvétel, és mind a négy szegedi tagja saját nevelésű szegedi medievisztákból áll. Ugyanez a helyzet lényegében a Középkori és Koraújkor Magyar Történelmi Tanszék és a Történelmi Segédtudományok Tanszék esetében is. Kristó professzor irányításával kezdettől fogva arra törekedtünk, hogy a tudományos utánpótlást tehetséges szegedi *tanítványaink* köréből biztosítsuk. Ez a bevált gyakorlat folytatódik továbbra is, hiszen 2004-ben és 2005-ben egy-egy tanítványunkkal sikerült gya-

rapítani legfiatalabb munkatársaink számát. Az utánpótlás kinevelésére szolgál a *medievalisztikai képzés* és a *PhD-képzés*. A *medievalisztika* szakot az ország egyetemei közül *elsőként* 1993-ban indítottuk Kristó Gyula irányításával. A hároméves képzés ma is töretlenül folytatódik, jelenleg mintegy 15 hallgató végzi főszakjai mellett. Ma Petrovics István látja el a szak oktatásának koordinálását.

Hasonlóan nem állt le, hanem változatlanul működik a *medievalisztikai PhD-képzés* is, amit 1994-ben – az országban ismét csak *elsőként* – kezdtünk el Kristó Gyula vezetésével. Eddig hazánk különböző helyeiről – Pécsről, Szegedről, Budapestről és Nyíregyházáról – 54 hallgató vett, illetve vesz részt a hároméves PhD-képzésben; a jelenlegi létszám 9 fő. Szegeden eddig (2007 elejéig) a medievalisztika területén összesen 26-an szereztek, illetve honosítottak PhD-fokozatot, közülük 11 szakember egyéni felkészülés keretében tette ezt. A medievalisztikai program vezetőjeként nyugodt szívvel állíthatom; a korábbi lendület nem hagyott alább, hiszen az utóbbi 3 évben 13 védés volt, s már egy újabb benyújtott dolgozat vár megvédésre 2007 első felében. Külön érdekesség az, hogy Gálffy László fokozatszerzése kapcsán 2005-ben *medievalisztikában lezajlott az első közös, francia nyelvű magyar-francia PhD-védés* Olajos Terézia professzornő elnöklétével. A védés sikerét és a fokozat értékét bizonyítja az, hogy a francia témájú disszertációt Franciaországban fogják kiadni az Angers-i egyetem jóvoltából. *Elhelyezkedési* gondok természetesen nálunk is vannak, de az általunk képzett PhD-hallgatók nemcsak a szegedi Bölcsészkaron és a Főiskolai Karon, hanem a budapesti, pécsi, veszprémi egyetemen, a szombathelyi főiskolán, az MTA Történettudományi Intézetében és több közgyűjteményben (levéltárban, könyvtárban, múzeumban) is eredményes és sikeres munkát végeznek a magyar középkor kutatása és feltárása érdekében.

Fiatalkorunk hazai és nemzetközi fórumokon gyakran megméretik magukat szélesebb szakmai plénum előtt. Ez megkezdődik már PhD-hallgatói korukban. Kristó akadémikus irányításával 1999-től kétévenként szerveztük meg a szegedi *medievalisztikai PhD-konferenciákat*. E hagyományt folytatjuk: 2005-ben megrendeztük a 4., és most június elején megtartjuk az 5. PhD-konferenciát; mindegyik konferencia anyagát külön kötetekben jelentettük, illetve jelentetjük meg.

A *kristói szakmai örökség* ápolása céljából a család által létesített s különböző (egyetemi és városi) szponzorok révén támogatott *Kristó Gyula Alapítvány Kuratóriuma* 2005 és 2006 őszén két-két fiatal kutatónak (a szegedi Piti Ferencnek, Kőfalvi Tamásnak és Szabados Györgynek, illetve a budapesti Thoroczky Gábornak) ítélte oda a Kristó Gyula-Díjat.

A szegedi medievalisták (nemcsak a fiatalok) meglehetősen sűrűn vesznek részt hazai és külföldi konferenciákon, s ők maguk is *gyakran szerveznek szakmai rendez-*

vényeket. 2004 őszén úttörő kezdeményezésként került sor egyetemünkön Koszta László irányításával – szegedi, budapesti, kolozsvári és bukaresti kutatók részvétele mellett *magyar-román történeztalálkozóra*, amelynek témája Hunyadi Mátyás király és Stefan cel Mare moldvai fejedelem történeti szerepének szakmai értékelése volt. Ez a konferencia is illusztrálhatta azt, hogy a magyar-román történelmi közzeledés *rendkívül nehéz*, de ha soha nem ülünk le egymás mellé, akkor soha nem is lesz közzeledés a két szakmai tábor között. 2005 májusában zajlott le Szegeden a Középkori és Koraiújkori Magyar Történelmi Tanszék szervezésében a *Deér-konferencia* annak a Deér Józsefnek az emlékére, aki 1934 és 1940 között a szegedi egyetem neves medievista történészprofesszora volt, s emigrálása után – noha külföldön ma is a legismertebb magyar történésznek számít – itthon, főleg Szegeden, nevét és emlékét is igyekeztek minél jobban elhallgatni. Mindezekben a rendezvényeken a Műhely tagjai előadásokkal is szép számmal képviseltették magukat. Hasonlóan fog ez történni a 2007-re tervezett nemzetközi szegedi Anjou-konferencián is. A Deér-emlékülés a szakma nyilvánossága előtt megmutatta, hogy a szegedi medievisták Kristó Gyula nyomán tudatosan felvállalják és ápolják a *nagy elődök emlékét és szellemi hagyatékát*. Kristó professzor ugyanis nemcsak támogatta Makón a Mályusz Elemér-, Kétegyháza-n pedig a Márki Sándor-emlékkonferenciát, hanem aktív részvételével jelentősen emelte is azok szakmai súlyát. A példaképnek tekintett elődök kultuszának megteremtése jegyében – a Középkorász Műhely teljes egyetértésével – helyeztette el Koszta László tanszékvezetői szobája falára a *legnevesebb szegedi medievista professzorok* (Erdélyi László, Márki Sándor, Fógel József, Mályusz Elemér, Deér József és Kristó Gyula) fényképét. E középkorászok valamennyien akadémikusok voltak.

Már megszületett a terv arra, hogy a Történelmi Intézetben *valamennyi szegedi történészprofesszor emlékképét* el fogjuk helyezni a szegedi történész-hagyományok és a jó értelemben vett *szegediség* (*szegedi szakmaiság*) szellemének tiszteletteljes ápolása céljából. Ez a gondolat vezette egyébként a Szegedi Középkorász Műhelyt akkor is, amikor 2004-ben kiállítás rendezett a Bölcsészkaron Kristó Gyula azon 33 könyvéből, amelyeket a tudós 1998 és 2003 között az Akadémia levelező tagjaként publikált. (Egyébként ez a 33 könyv sem volt elégséges ahhoz, hogy az illetékesek Kristó Gyulát az Akadémia rendes tagjának ajánlják 2003 őszén.)

A hazai és a külföldi rendezvények – a publikációk, a számos európai országra kiterjedő személyes érintkezések és a hosszabb-rövidebb külföldi tanulmányutak mellett – a Műhely *szerteágazó tudományos kapcsolatait* is szolgálják. De e kapcsolatokat *más szakmai megmozdulások* szintén erősítik, így például a rendszeresen tartott helyi és országos könyvbemutatók, valamint gyakori részvételek regionális és

országos vállalkozásokban. Az *előbbire* példa lehet a *pécsi városmonográfia*, amelynek munkálataiban évek óta több szegedi medievista közreműködik (így Koszta László, Kőfalvi Tamás, Petrovics István). Az országos jellegű munkálatok közül (az Anjou-kori oklevéltár mellett) külön is említést érdemel a *Korai Magyar Történeti Lexikon*, amelyet Kristó Gyula főszerkesztésében 170 szakember (köztük számos szegedi medievista) készített el, és 1994-ben az MTA Kiadó jelentetett meg. Ez a kollektív alkotás *ma is a legjobb magyar történeti lexikon*. Itt még utalni lehet arra is, hogy az Akadémia Kézikönyvek-sorozatában megjelent *Világirodalom* c. kötetben a bizánci fejezetet Olajos Terézia készítette. A szegedi Műhely tagjai ma is tevékenyen jelen vannak a különböző szakmai bizottságokban (így az Akadémia, a Történelmi Társulat, a SZAB és a Neolatin Társaság kebelén belül), amelyekben a szegedi medievisztika érdekeit is hatékonyan képviselik. Így pl. a Societas Neolatina 2006 december elején tartott szegedi konferenciájának lebonyolításában Galántai Erzsébet játszott fontos szerepet.

Mindezek alapján bizton kijelenthetem, hogy a Szegedi Középkorász Műhely a Kristó professzor által *kijelölt utat*, melyen a szakmai mérce igen magas, a jövőben is követni és folytatni fogja. A Műhely idősebb és fiatalabb munkatársainak tudományos ambíciója, eddigi teljesítménye, a hagyományokhoz való mély ragaszkodása és szolidáris összefogása garancia arra, hogy a kristói örökség ápolása és továbbfolytatása ezután is sikerrel fog megvalósulni a szegedi, a hazai és a nemzetközi medievisztika javára.